

СТАНОВЛЕННЯ КОНЦЕПЦІЇ ІНСТИТУТІВ ПОЛІТИЧНОГО ТРАНЗИТУ В СУЧАСНІЙ ПОЛІТИЧНІЙ НАУЦІ

В політичній науці створено безліч теорій, які розкривають природу і механізми політичних транзитів та пов'язаних з ним процесів. Лідером у цій галузі традиційно визнається західна політична наука, де осмислення політичних транзитів відбувається протягом тривалого часу.

Комплекс досліджень, спрямованих на вивчення тих чи інших сторін політичного трансформаційного процесу, можна класифікувати таким чином:

Першу групу складають дослідження теоретико-методологічного плану, присвячені перехідним процесам, зокрема модернізації (У. Бек, Р. Бендикс, С. Блек, М. Леві, У. Ростоу, П. Штомпка, Ш. Ейзенштадт та ін.) і трансформації (І. А. Батанов, В. Я. Гельман, Т. І. Заславська, В. В. Локос, В. А. Ядов, І. С. Яжборовська та ін.). У цю ж групу, зокрема, входять роботи, присвячені формуванню нових і функціонуванню традиційних інститутів в умовах трансформації політичної системи суспільства. Центральне місце в них відводиться вивченню співвідношення системозмінюючих і системозберігаючих компонентів в даному процесі (М. Г. Анохін, Л. Є. Бляхер, С. В. Володенков, А. Ю. Зудін, І. Н. Игошин, С. Г. Кірдіна, А. Рібаков та ін.).

У другу групу об'єднані дослідження, проведені закордонними (Р. Інглехарт, Т. Карл, Т. Карозерс, А. Круасан, Х. Лінц, С. Ліпсет, В. Меркель, А. Переворський, Д. Растоу, А. Степан, С. Хантінгтон, Ф. Шміттер та ін.) та вітчизняними вченими (Н. А. Баранов, Г. І. Вайнштейн, П. К. Гончаров, А. Н. Медушевський, А. Ю. Мельвіль та ін..) в рамках транзитології та консолідології. У цій групі також можна виділити дослідження, що зв'язують процес демократичної консолідації з пріоритетним впливом тих чи інших структурних і процедурних факторів (Т. Байхельт, Л. Даймонд, Ф. В. Рюб, Х. Чейбуб, А. Шедлер, Ф. Шміттер та ін.).

Аналіз основних положень зазначених досліджень дозволив сформулювати цілісне уявлення щодо умов, моделей, темпів, результатів демократичного транзиту.

Третю групу утворюють дослідження, в яких розглянуті особливості протікання політичних транзитів на пострадянському просторі (В. Банс, Р. Дарендорф, Г. О'Доннелл, М. Макфол, К. Оффе, С. Уайт, А. Шляйфер та ін.). Спираючись на позиції, розроблені закордонними вченими, представники політичної науки аналізують специфіку стадіальності, ієрархії процедурних та структурних факторів транзиту,

роль владних номенклатур в цьому процесі, проблему формування конфліктів в посткомуністичних режимах (М. Г. Анохін, В. Я. Гельман, С. М. Єлісеєв, В. І. Коваленко, Ю. А. Нісневич, О. Ю. Малинова, В. Н. Якимець, В. Б. Пастухов, Л. І. Ніковський та ін.).

Дана група також включає в себе дослідження, в яких проведено аналіз тенденцій, що характеризують розвиток інституційної структури в умовах трансформації політичної системи сучасного суспільства (Л. Є. Бляхер, С. Г. Кірдіна, К. Є. Коктиш, П. В. Панов, В. І. Пантін та ін.).

Актуальність демократичної проблематики спонукає виділити в політичній науці окремий напрямок, присвячений проблемам демократії в сучасному світі та методології її дослідження. Перш за все, варто згадати тих авторів, які внесли значний внесок у розробку теоретичних і практичних проблем демократії: Р. Арон, Н. Боббіо, Ф. Веффорт, Б. Гутгенбергер, Р. Даль, Дж. Кін, С. Левицький, С. Вей, С. Ліпсет, Т. Карл, П. Шмиттер, А. Переворський, І. Шапіро, Й. Шумпетер та інші.

Актуальними з точки зору формування концепції інституту політичного транзиту видаються погляди А. П. Крапа який досліджуючи інституційні умови формування політичної стабільності обґрунтував визначальність інституційного чинника у формуванні умов політичної стабільності в перехідний період: «впорядкування та інституціоналізація змін виступають як укорінення та формалізація нових правил, які наповнюють змістом та відтворюють організаційну структуру суспільства». А. П. Крап також довів що «інституційна система перехідних суспільств — це складна сукупність взаємозалежних формальних та неформальних правил, і характеризується невизначеністю, релятивністю, ситуаційністю, корпоративізацією, що зумовлює інституційну непевність, а отже і політичну нестабільність».

Формування стійкої системи норм і процедур, що забезпечують і регулюють взаємодії між владою та суспільством, різними політичними акторами утворює інституціональну складову трансформаційного процесу.

Під політичними інститутами в сучасний час розуміється сукупність установ, організацій з певною структурою і субординацією, що відтворюється з плином часу сукупністю норм і правил, що упорядковують політичні відносини, як між організаціями, так і між людьми. Таким чином, політичні інститути являють собою «Триедину цілісність — організацію, норми, відносини».

Політичні інститути поділяються на інститути влади та інститути участі. До перших належать інститути, що здійснюють державну владу на різному ієрархічному рівні, до других — інститути участі, структури громадянського суспільства. Сукупність політичних інститутів складають політичну систему суспільства, що представляє собою певну

цілісність, органічну взаємодію суб'єктів політики, інших елементів політичної дійсності.

Таким чином, інститути політичного транзиту входять до політичної системи суспільства, є інститутами участі в структурі громадянського суспільства і виконують функцію оформлення політичного транзиту в середині країни.

ГОЛОВЧЕНКО А. В.

Національний університет «Одеська юридична академія»,
аспірант кафедри соціальних теорій

ПРОЦЕС ФОРМУВАННЯ ТА ІНСТИТУЦІЙНОГО РОЗВИТКУ В КРАЇНАХ ЦЕНТРАЛЬНО-СХІДНОЇ ЄВРОПИ В ПЕРІОД ОСТАННІХ ДВОХ ДЕСЯТИЛІТЬ

Впродовж станніх двох десятиліть в країнах Центрально-Східної Європи ознаменувалися подіями, які оцінюються різноманітно, але не можна заперечувати їх значущості в політичній і соціальній історії не тільки цих країн, а й в історії Європи вцілому. Становлення нової системи політичних відносин в країнах Центрально-Східної Європи має ряд особливостей, які недостатньо обумовлювати тільки якостями попередньої епохи. Вивчення позитивного і негативного досвіду інституціоналізації політичної демократії, її подальшої консолідації в країнах регіону становить інтерес з точки зору вироблення нових підходів.

Процес формування інституційної структури демократичного режиму в державах посткомуністичної Європи привертає увагу варіативністю форм і проявів. Вивчення національних моделей переходу до демократії ставить дуже важливе питання про адекватність вибору шляхів консолідації демократії, коли відбувається природне зіставлення цивілізаційних цінностей та їх відбір національними товариствами. Виходячи з припущення, що процес зародження і дозрівання демократії не обов'язково повинен бути однаковим і універсальним як у соціальному плані, так і з тимчасової протяжності, оскільки поведінка і дії політичних акторів у такий період в чималому ступені обумовлені комбінацією внутрішніх (ендогенних) і зовнішніх (екзогенних) факторів, угорський, польський, словацький і чеський досвід привертає особливу увагу.

Дослідження проблем виникнення, функціонування і ефективності впливу різних інститутів на економічну, політичну і управлінську діяльність займають значне місце в економічній, правовій, соціологічній та інших науках. За кордоном досить давно, а в Україні відносно недавно